

Het Sportfondsenbos

De Natuurverkenning en het Groene Perspectief

De Natuurverkenning '97 beoogt de beleidsontwikkeling voor natuur, bos en landschap te ondersteunen. De Natuurverkenning levert daartoe gegevens aan. Met dit doel is in 1995 en in 1996 door IKC en de onderzoeksinstituten een extra inspanning geleverd om beleidsrelevante informatie boven water te krijgen.

Deze extra impuls is van grote waarde voor de ontwikkeling van het vakgebied met het daaraan gekoppelde beleid. De Natuurverkenning en de achtergronddocumenten zijn gebaseerd op tientallen documenten van de onderzoeksinstituten. Samen vormen zij een State of the Art als het gaat om vakkennis.

Dit is heel nuttig, maar het rapport van de Natuurverkenning is feitelijk nog maar een begin. Het wordt nog interessanter als naar aanleiding van de gegevens een debat ontstaat, een impuls voor nieuw beleid en misschien ook voor veranderingen in de sector. Wie op zoek is naar deze impulsen komt in het hoofddocument van de natuurverkenning maar weinig aan zijn trekken. Het is geen verkenning aan de grenzen van de mogelijkheden. De natuurverkenning is toch meer als een evaluatie uitgepakt.

Waar blijft het groene perspectief?

Een natuurverkenning is niet nieuw. Zo kwam ik bij het oprui-

men van de zolder tussen de nooit meer gelezen schoolboeken onverwacht een leuke titel tegen: "Het groene perspectief". De kaft vermeldt de datum april 1977. Bovendien een uitgave van het Ministerie van Landbouw met daarin de Landbouwverkenningen, de Structuurvisie Bos en Bosbouw en een Visie Landschapsbouw samen in een handzaam boekje. Thuis heb ik afgesproken om over 20 jaar de zolder opnieuw opruimen. Maar spreekt mij de titel "Natuurverkenning '97" dan nog aan? Dat hangt er vanaf; er is veel goed werk verzet binnen de natuurverkenning, maar het belangrijkste werk moet nog gebeuren. Terwijl het Groene Perspectief steeds bij mij op zolder lag, ontstonden er in het natuurbeheer namelijk veel problemen waarvoor de oplossing verder reikt dan de horizon van het eigen vakgebied. Niet in de laatste plaats geldt dit voor de verhoudingen landbouw en natuur in onze samenleving. Het ontbreekt aan een gezamenlijk groen landbouw perspectief.

Dat boekje "Het groene perspectief" is trouwens een best aardig voorbeeld van wat er allemaal mogelijk is. Afgezien van de inhoud laat het zien hoe breed het groenbeleid in de jaren zeventig al was. Maar... dat geldt dan met name voor het landbouwbeleid. Er wordt gesproken van structuurbeleid, bedrijfsbeëindigingsbeleid, beheerbeleid, grondbeleid, sociaal-beleid, fiscaal beleid, markt en prijsbeleid. De bos- en landschapsbouw zijn duidelijk minder ver ontwikkeld. Thema's

zijn recreatie, houtproductie en natuur gekoppeld aan verschillende beleidsinstrumenten. Landschapsbouw houdt zich bezig met de vraag: Wat is landschapsbouw nu eigenlijk? Wie over 20 jaar het evaluatiedeel uit de Natuurverkenning leest herkent geen breed ontwikkeld beleidsveld, zoals dat al langer bij de landbouwpoot aan de orde was.

Typerend voor het huidige conceptueel denken is een tweedeling in bijzondere natuurkwaliteit (intrinsieke waarde) en algemene natuurkwaliteit (gebruikswaarde natuur).

In de evaluatie van het natuurbeleid en ook in het verkenningendeel versmalt de discussie zich tot een gevecht om de grond, schaalvergroting en het voorkomen van "zeldzame" soorten. Daarnaast teren velen nog op het succes van het EHS-concept.

Weliswaar wordt aandacht besteed aan het thema draagvlak, maar dan vooral beschouwd vanuit een legitimering van het beleid. Natuur wordt niet geplaatst binnen een sociaal-economische context en blijft voornamelijk een verhaal voor ecologen.

Het bosbeleid houdt zich 20 jaar later nog steeds met dezelfde onderwerpen bezig. Wel zijn er wat bosfuncties bijgekomen en de houthakkersromantiek is definitief verdwenen. Het sociaal-economisch perspectief zit traditioneel aan het hart van de bosbouwer gebakken maar afgezien van de introductie van het profijtbeginsel worden weinig nieuwe invalshoeken aangedragen. Aan het verwaarloosde ecologische per-

De houthakkersromantiek is verdwenen, nu moeten ook andere functies aan het bosbeheer meebetalen

spectief is sinds het Meerjarenplan Bosbouw met succes gewerkt. Maar een Impuls voor een nieuw perspectief in de 21-ste eeuw ontbreekt.

De als maar voortdurende identiteitscrisis wordt de landschapsbouwers nog steeds naar het hoofd geslingerd. Deze kritiek lijkt mij voor een deel onterecht. Mensen die in de dynamiek van onze samenleving een functionele invulling van stad en landschap nastreven moet je niet afrekenen op het hebben van een eigen identiteit, maar op het ontwikkelen van concepten die passen en ook werken binnen de tijdgeest van de samenleving. Vanuit dat oogpunt gezien loopt de ideeënmachine bij de landschapsbouw toch heel wat beter dan die bij bos en natuur. De

Visie Stadslandschappen, de ideeën over natuur in de stad en prachtige cd-rom "Hydropolis" over water in de stad geven aan hoe natuur en een moderne samenleving fatsoenlijk met elkaar omgaan. De Natuurverkenning laat een beetje doorschijnen dat deze eigen identiteit voor de landschapsbouwer moet komen uit een beschermingsbeleid. Ook nuttig, maar dat betekent de dood in de pot voor de innovatieve rol die de landschapsbouw juist in een nieuw groen perspectief kan spelen.

Waarom een nieuw groen perspectief?

Het probleem van het groene perspectief wordt met andere bevoordingen ook in het hoofddocument van de Natuurverkenning

gesignaleerd. In de subparagraaf "Doorwerking" staat naar mijn gevoel de belangrijkste kernboodschap van de natuurverkenning. Doorwerking betekent trouwens "komt er van het rijksbeleid iets in de praktijk terecht?". Vrij vertaald uit de Natuurverkenning '97, komt er in de praktijk alleen iets van terecht als sprake is van vernieuwende en aansprekende beleidsconcepten, duidelijke en heldere doelstellingen, voldoende geld en oog voor de belangen van anderen.

Er is een aantal belangrijke redenen waarom er een nieuw groen perspectief nodig is. De belangrijkste reden is omdat het volgens de rapportages niet goed gaat met de natuur. Dat was bij de Toestand van de Natuur al duidelijk, en ook duidelijk was dat het probleem niet een, twee, drie kon worden opgelost. Na lezing van de "Toestand van de natuur" en de "Natuurverkenning '97" zal de neutrale lezer zich wellicht afvragen of het überhaupt nog wel zin heeft om in de natuur te investeren. Veel slechter dan nu kan het niet en veel beter wordt het ook niet.

Het aardige is dat zelfs filosofen zich nu met dit vraagstuk bezig houden. De discussie Ton Lemaire versus Petran Kockelkoren in het Filosofie Magazine geeft ook haarfijn het dilemma van de natuurverkenning en het natuurbeleid aan. De naar Frankrijk gevluchte milieufilosoof Ton Lemaire ziet de natuur hopeloos verloren gaan met als boosdoener de cultuur. Zijn contramal, de techniekfilosoof Hans Achterhuis beschuldigt Lemaire van een "monotone ongenueanceerde klaagzang". Volgens hem moet

Lemaire maar eens gauw naar een kaboutertherapeut. Petran Kockelkoren verwerpt het ideaal van de ongerepte oernatuur en vergelijkt de intrinsieke natuurwaarde met een geloofsbelijdenis die alleen door een biologische bril mag worden beleden. Het natuurbeleid bevindt zich dus voortdurend in het spanningsveld tussen natuur en cultuur en natuurbeheerders zijn niet bij uitstek de bruggenbouwers die deze kloof kunnen overbruggen (Natuurbeleid in de peiling). Toch is het overbruggen van deze kloof nodig, al was het alleen maar omdat we niet allemaal naar Zuid-Frankrijk kunnen verhuizen.

Het blijvend rapporteren over de slechte toestand van de natuur zal het geloof van bestuurders in het natuurbeleid op termijn gaan aantasten. Niet omdat de rapportages slecht of onwaar zijn, maar omdat zij feitelijk aangeven dat er beleidsmatig onvoldoende evenwicht en samenhang bestaat tussen natuur en cultuur. De taak voor een echt nieuw groen perspectief is om deze kloof te overbruggen.

Een andere reden is dat de Natuurverkenning laat zien hoe breed het vakgebied zich in de loop der jaren feitelijk heeft ontwikkeld. De thema's stad en vooral water laten zien dat de participanten binnen de natuur toenemen en dat is zeer verheugend. Het beleid biedt nog geen perspectief voor de nieuwe participanten binnen het natuurbeheer.

Het groene perspectief voor de bosbouw

De bosbouw zelf zit naar mijn gevoel niet te wachten op nieuwe ruimtelijke concepten. Het grootste deel van het bos ligt immers binnen de EHS en over de betekenis daarvan heeft volgens mij

nog niemand serieus nagedacht. De kansrijke concepten liggen over het algemeen dicht bij de werkvloer. Het zijn typische "doe-concepten" zoals geïntegreerd bosbeheer en Pro Silva die zoals gebleken tot wezenlijke veranderingen leiden. Toch is de ontwikkeling van beheersconcepten alleen onvoldoende om op termijn te kunnen overleven. De overheid zal steeds meer gaan kijken naar de rol die de samenleving zelf kan spelen en dat leidt nu niet direct tot hogere subsidies. En daarmee zitten we in het hart van de problematiek, wie betaalt er straks voor de bosfuncties? Een nieuw groen perspectief moet daarom de koppeling tussen de bosfuncties en de gebruikers daarvan herstellen en op basis daarvan lijken mij een aantal doe-concepten voor de toekomst van doorslaggevende betekenis:

- Het profijtbeginsel
- Stadsbossen
- Het Landbouw Groenbedrijf
- Lokale participatie

Zoals gezegd het zijn geen visionaire concepten en bovendien niet fonkelnieuw. Veelal heeft de eerste ideevorming al plaatsgevonden en in het geval van participatie is zelfs in de internationale bosbouw veel ervaring. De eerste gedachtenvorming is in een goede voedingsbodem gevallen, nu is het zaak van aanpakken. Voor een succesvolle aanpak zal intensieve samenwerking tussen rijk, regiodirecties, provincies en gemeenten nodig zijn.

Het Profijtbeginsel

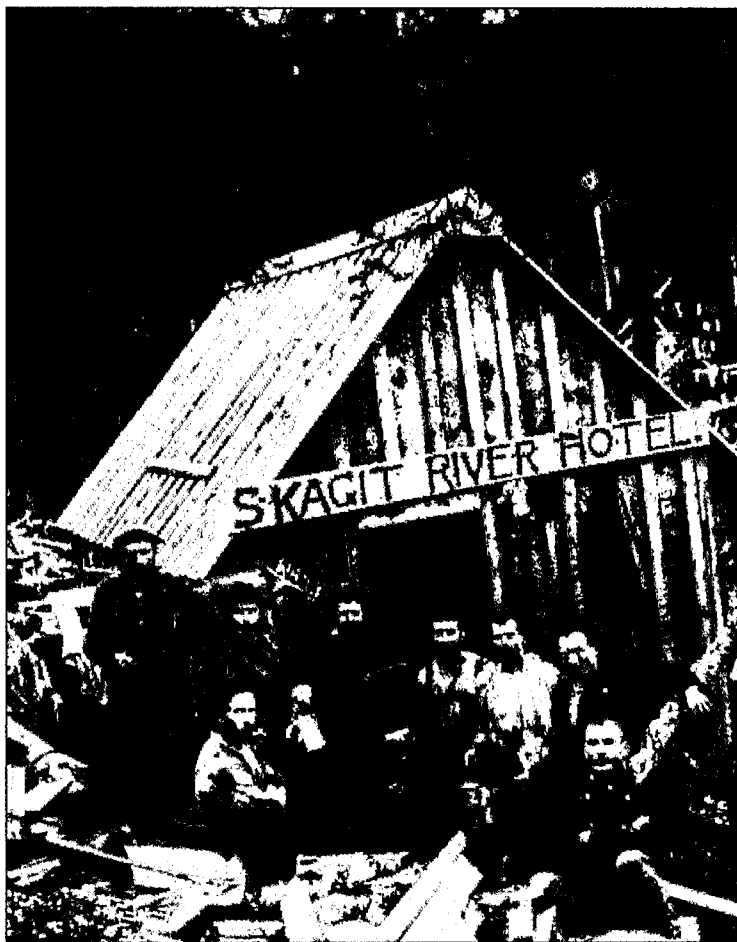
Bossen vervullen voor de samenleving zeer wezenlijk functie, zo stelt tenminste het bosbeleid. Bovendien wil het bosbeleid de functievervulling van het bos tegemoet laten komen aan de wensen van de samenleving. Door de

oogwimpers gekeken gaat het met die bosfuncties redelijk goed. Het beleid van Boswet, functiebeloning en voorlichting levert op hoofdlijnen voor het beleid winst op. Maar er is een duidelijke keerzijde.

Het Nederlandse bos is namelijk failliet en niet zo'n beetje ook. Het bos is zo erg failliet dat er bijna geen opkoper te vinden is die de boedel ongesubsidieerd wil overnemen. Hoe ernstig de situatie is blijkt bij een nadere analyse van de bedrijfsresultaten volgens het LEI. Een goed bedrijfsresultaat is voor de overheid geen doel maar een graadmeter. Geen graadmeter voor de rentabiliteit van de houtteelt maar een graadmeter voor de vitaliteit waarmee de bossector de maatschappelijke functies realiseert. Als we het goed beschouwen is er al jarenlang sprake van een gemarginaliseerde bedrijfstak.

Er is een aantal redenen waarom de overheid zich dit probleem moet aantrekken. Het particulier bosbezit neemt sterk af (van 164.000 ha in 1950 naar 60.000 ha in 1995). Als het beleid aan de ene kant particulier natuurbeheer wil stimuleren zou het oog moeten hebben voor afname van het areaal aan de andere kant. De vraag van de beleidseffectiviteit is hiermee aan de orde. Op termijn dreigt er een Sportfondsenbadcultuur.

In de huidige werkwijze vertaalt de overheid de wensen uit de samenleving naar terreindoelen (natuurdoeltypen), sluit contracten af met de instanties die deze wensen moeten realiseren (programma beheer); de beherende instanties ontwikkelen een systematiek om verantwoording af te leggen aan de overheid en om het eigen personeel aan te sturen (bedrijfssturing SBB); de over-

heid controleert de naleving van de contracten (Laser, AID), en wordt op haar beurt gecontroleerd door de rekenkamer. De rekenkamer stelt opnieuw hogere eisen aan de controleerbaarheid van het systeem. LASER wijst op de fraudegevoeligheid en introduceert het PIPO-systeem om de administratie bij te houden. Persoonlijk had ik mij iets anders voorgesteld bij sturen op hoofdlijnen, maar afgezien daarvan is de ketting natuurlijk net zo sterk als de zwakste schakel met als gevolg dat de samenleving meestal blijft klagen.

De Sportfondsenbaden hebben door vermarkting dit probleem nu aardig onder de knie. Vroeger

trok ik langs de verschimmelde siliconenrandjes mijn baantjes. Nu ga ik met mijn kinderen naar de "spookzwemavond", waarbij ik dan overigens zelf de sauna in duik. Laten we eerlijk zijn, zo'n Spookzwemavond daar verzin je als overheid geen doelpakket voor. Als ik naar huis ga vraagt de jongen achter de kassa; En... meneer Paasman fijne avond gehad?? Het was fantastisch, alleen die frietjes, die waren wel wat vet. Ik zag hem denken; "klantenbinding?" en misschien ligt daar in de randvoorwaardelijke sfeer nu juist de taak voor de overheid.

En dan is er natuurlijk nog het probleem van het verdelingsvraagstuk. De hoge maatschap-

Het bos genereert wel degelijk inkomsten, maar deze komen niet bij de eigenaar terecht

pelijke waardering voor het bos wordt niet vertaald in een hoog positief bedrijfsresultaat. Bos-eigenaren worstelen dan ook met de vraag of het bos werkelijk wel zoveel waard is. Toch genereert het bos wel degelijk veel inkomsten. De beloning komt echter niet bij de boscijgenaren terecht die daar overigens wel kosten voor maken. De inkomsten vloeien weg naar projectontwikkelaars, recreatieondernemingen, en voor een belangrijk deel terug naar de algemene middelen (Huurwaardeforfait en Onroerendgoedbelasting). Op zijn minst moet sprake zijn van een evenwichtige verdeling van baten en lasten tussen profijthebbers en de bosbeheerders. Indien deze beloning uit de markt moet komen dan zijn belangrijke randvoorwaarden niet ingevuld. Het bos wordt immers gezien als collectief goed en daarmee worden de mogelijkheden voor de boscijgenaar om zijn bos te vermarkten sterk gereduceerd. Meer "drastische" oplossingen moeten dan bespreekbaar worden zoals bijvoorbeeld het versoepelen of gedeeltelijk opheffen van de Boswet, het loslaten van de openstelling bos als eis, liberalisering van de bosgrondprijs. Omdat het hier ook gaat om het verdelingsvraagstuk tussen maatschappelijke baten en beheerslasten is een zeker initiatief van overheden op zijn plaats. Als de financiering echt uit de markt moet komen dan is het creëren van marktwerking een eerste vereiste. Al met al is de introductie van het profijtbeginsel dus zeer gewenst maar niet eenvoudig.

Stadsbossen

De Natuurverkenning is er wat

Koppeling tussen wonen en bos is noodzakelijk, maar wel binnen randvoorwaarden

negatief over, maar een zeker succes met bosuitbreiding mag het bosbeleid niet worden onthouden. Al sinds het Meerjarenplan wordt door het rijksbeleid ongeveer 1000 ha op jaarbasis gerealiseerd. Terwijl andere natuurterreinen in areaal teruglopen, slaagde het bosbeleid erin om een belangrijk deel van het beleid in bosareaal te realiseren. Gaan we echter in dit tempo door, dan zal de achterstand op de juist toegenomen beleidsambitie vergroten. Als we afgaan op de aangelegde hectaren in de periode 1990 t/m 1995 is de achterstand het grootste in de stedelijke omgeving. Daar ligt maar een klein deel van het bosuitbreidingstaakstelling (13%) en wordt het gebrek aan bos als middel voor een beter leefomgeving het meeste ervaren. Het is dus zaak om juist hier de opgelopen achterstand in te halen, maar nog belangrijker is dat een koppeling ontstaat tussen de stedelijke functies en het bos.

Dat deze koppeling nog onvoldoende bestaat, blijkt uit een evaluatie naar de bosuitbreiding door gemeenten. Deze bosuitbreiding komt niet van de grond. De term "rood betaalt groen" doet ook geen recht aan de problematiek. Alsof hiermee een financieringsprobleem voor groen is opgelost. Maar welk probleem wordt er voor rood opgelost?? Bovendien bulkt rood ook niet van het geld. De term moet zo snel mogelijk vervangen worden door "rood en groen betalen voor een leefbare omgeving". Als het concept van stadsbossen voor stedenbouwers en wethouders gemeengoed wordt, lijken er interessante mogelijkheden. Ook wonen in het bos moet als idee op-

gang vinden. Plaatsen als Wassenaar, Zeist, Rozendaal, hebben een zekere allure te danken aan het wonen in of nabij het bos, wat trouwens reflecteert in de hoogte van de gemeentelijke onroerend goed belasting (groen betaalt rood)

Maar waar zit de winst voor de natuur dan? Deze winst zit voor een belangrijk deel tussen de oren van de Nederlanders. Als morgen de Boswet wordt opgeheven zullen vooral bossen in het landelijke gebied het loodje leggen. Maar het Amsterdamse bos gaat niet plat en alle bossen die beginnen met een stadsnaam gaan niet plat. Vooral het besef dat bossen belangrijk zijn voor de samenleving moet op het grensvak van die samenleving met het landelijke gebied ontstaan. Bovendien wordt de methode "KOOPT" gericht op een verhoging van de natuurwaarde

door het beheer van het *Amsterdamse Bos* omarmd. Ook kan ik mij herinneren dat in het *Baarnse bos* de groep *Kritisch Bosbeheer*, voornamelijk woonachtig in *Amsterdam*, de traditionele bosbouw wakker schudde met nieuwe ideeën voor meer natuurlijk bosbeheer. Wie spreekt over geïntegreerd bosbeheer kent het *Zeister bos* met zijn oude dennen en verticale structuur. De zorg om de vitaliteit van het Nederlandse bos begon in het *Haarlemse hout* en de *Pro-Silva* excursies gaan naar de *Emmer dennen*. "De stad rukt op" of nog beter "Het bos rukt op richting stad"

Het Landbouw Groenbedrijf

De boer moet meer naturen en er is de overheid veel aan gelegen resultaat te boeken. Inmiddels wordt een zak vol subsidie en regelingen in het landelijke gebied

Als de boom valt is het voor participatie te laat

uitgezet maar het succes is nog marginaal. Ook voor bos is het belangrijk dat de boerennatuur slaagt. Immers 40 % van de beleid voor de bosuitbreiding is afhankelijk van de wil van boeren om te bebossen. In de periode 1990-1995 was het boerenbos redelijk succesvol, maar de eerste tekenen wijzen op een afname van nieuwe aanvragers.

Het voordeel van boerennatuur is dat boeren eigenaar zijn van de grond, en daarmee kunnen veranderingen in de bedrijfsvoering sneller worden doorgevoerd. Dit in tegenstelling tot natuur via landinrichting of verwerving door de rijksoverheid. Bovendien vervullen boeren in het landelijke gebied zowel economische, sociaal als politiek een wezenlijke rol. Zij

zijn daarmee de dragers van de kwaliteit van het landelijke gebied en daar doet honderdduizend hectare meer natuurreservaat, niets aan af. Erkenning van deze rol zou een goed vertrekpunt zijn.

Duidelijk is wel dat het slecht gesteld is met de kwaliteit van het landelijke gebied en de boerennatuur heeft helaas het karakter van "rekening houden met". Er worden betongaasjes over nesten gezet en slootkanten worden meer natuurlijk beheerd. Feitelijk worden er stukje van het traditionele natuurbeheer ingepast binnen de agrarische bedrijfsvoering. Voor de boer zelf wordt er geen probleem opgelost. Boerennatuur is een goed perspectief, maar dan moeten we wel de koe bij de horens vatten.

Ik weet niet zeker of binnen de landbouw nog gezocht wordt naar een vierde gewas, maar het zou interessant zijn om de mogelijkheid van juist een vierde *bedrijfsvorm* te verkennen; Het Landbouw Groenbedrijf. Afgezien van de woonfunctie kan het landbouw groenbedrijf veel lijken op een landgoed. Naast voedselproductie speelt ook natuur of bos op een substantieel deel van de grond een rol. De kwaliteit van het voedsel kan worden verhoogd door teelt van biologisch dynamische of milieuvriendelijke gewassen. Recreatief medegebruik naar Engels model moet mogelijk zijn waardoor vormen van vermarkten van recreatie en natuur aan de orde kunnen komen. Het groenbedrijf moet voor ondernemende boer een volwaardig alternatief betekenen en niet een vorm van bedrijfsbeëindiging. Het groenbedrijf is een gemengd bedrijf van maatschappelijke functies in combinatie met de productie van hoogwaardig milieuvriendelijk voedsel.

Ik heb natuurlijk niet echt verstand van landbouw maar als ik zo kijk naar de intensieve boerenbedrijven van mijn drie zwagers kan ik mij wel een aantal voordelen voorstellen:

1. Groenbeleggers zorgen voor goedkoop geld. Een lager rendement wordt gecompenseerd door een lagere schuldenlast.
2. Op een deel van de grond wordt inkomstencompensatie verkregen, daardoor ontstaat er een basisinkomen zonder risico.
3. Mogelijkheden voor rangschikking onder de Natuurschoonwet.
4. Het deel van de inkomsten uit natuur en bos is vrij van inkomstenbelasting.
5. Burgers en boeren krijgen een

meer directe afhankelijkheidsrelatie met elkaar door multifunctioneel gebruik van de grond. Termen als de milieucrimineel met de mestkar gaan tot het verleden behoren.

6. Er komt een eind aan de spiraal van schaalvergroting en intensivering en dat betekent aanzienlijke winst voor landschap en natuur.

7. De overheid hoeft geen grond aan te kopen of de grondwaardedaling te compenseren. Er is immers een perspectief voor voortzetting van een bedrijf. In een situatie van grondschaarste wordt een bredere aanwending gerealiseerd.

8. In plaats van het meenemen van natuur binnen de bedrijfsvoering, worden delen van de grond natuur of bos.

Binnen het ministerie wordt veel gesproken over het meekoppelen van natuur met plannen van andere ministeries. Misschien nog wel belangrijke is om landbouw en natuur binnen het eigen ministerie te vertalen naar een groen perspectief op bedrijfsniveau.

Participatie

Als het bosbeleid de kwaliteiten van het bos wil laten aansluiten bij de wensen uit de samenleving is daar een mechanisme voor nodig. Een mechanisme is bijvoorbeeld inspraak of partijpolitiek. Beide mechanismen werken voor het natuurbeheer maar in beperkte mate omdat in het landelijke debat het belang te klein is. Andere mechanismen zijn bijvoorbeeld marktonderzoek of participatie. Deze mechanismen zijn wel kansrijk omdat op het gebied van de natuur de belangengroepering rijker geschakeerd zijn dan de natuur zelf. Vooral participatie in het natuurbeleid is dan een mogelijkheid om veel extra energie los te krijgen om het

beleid te realiseren en vooral om nieuw beleid te ontwikkelen.

Participatie heeft door de jaren zeventig een negatieve bijklank gekregen. Dit buurthuissyndroom, waarbij goedwillende ome Jopies hangende boven een pakje half-zware Javaanse Jongens overal wel een mening over hebben, moeten we achter ons laten. Bij de tweede generatie participatie gaat het om een zakelijk proces waarbij de echte belanghebbenden fatsoenlijk met elkaar omgaan, waarin duidelijkheid wordt gegeven over de randvoorwaarden, sprake is van beïnvloeding, en de onderhandelingsruimte wordt vertaald naar een werkbare uitvoering of beleidsformulering.

Tegenstanders van participatie wijzen op de hoge proceskosten en met een buurthuissyndroom in je achterhoofd niet geheel onterecht. Toch zitten er aan een effectieve participatie kostenbesparende elementen:

1. De deskundigheid van participanten is gratis, dit in tegenstelling tot kennis van het IKC of de onderzoeksinstituten.
2. Draagvlak hoeft niet te worden ontwikkeld, want dat zit ingebakken.
3. Ieder participatie proces is te beschouwen als een mini beleidscyclus. De natuurverkenning kan daardoor het echte karakter krijgen van een verkenning op hoofdlijnen.
4. Ambtenaren vertalen naar eer en geweten de maatschappelijke wens in beleid. Niets is echter zo duur als beleid dat maar niet wil slagen. Een meer directe koppeling van samenleving en beleid kan de kwaliteit en de controle op de kwaliteit van het beleid verbeteren.

Participatie kan goed passen in een conceptie van besturing in

een moderne liberale democratie. Participatie maakt dan net als marktwerking gebruik van de "Invisible hand".

Dit betekent dat belangengroepering bijdragen aan het algemeen belang zonder dat zij daar zelf op uit zijn (zie ook LNV-workshop Vermarketing als beleidsstrategie). Voor de sturingsfilosofie van de rijksoverheid betekent dit dat de resultaten niet door de overheid worden afgerekend, maar juist door de samenleving. In het geval van participatie zijn dat de participerende groeperingen zelf. Zo kan het Staatsbosbeheer door het organiseren van externe "Audits" belangengroeperingen als bijvoorbeeld de ANWB laten meedenken in het beheer. Wellicht dat vanuit dit principe ook een stuk marktwerking ontstaat. De overheid stelt wel duidelijke randvoorwaarden maar dient voor een groot deel te vertrouwen op de "Invisible hand"

Bij het principe van "Sturen op hoofdlijnen en toetsen op resultaat" worden de resultaten tastbaar neergelegd in doelpakketten. In het vorige bosbouw tijdschrift hebben we al even kunnen proeven wat dat voor Staatsbosbeheer betekent. Ik zie vooral het nut hiervan binnen de eigen organisatie van het Staatsbosbeheer, maar om verantwoording af te leggen aan de politiek lijkt het mij overdreven en dus te duur. Persoonlijk zou ik veel liever zien dat de consumentengids een beoordeling geeft van tien bossen in Nederland, een klachtenbureau aan LNV rapporteert, de beheerders hun beheerplannen laten beïnvloeden door regionale belanghebbenden en dat "Audits" voor LNV en externe organisaties worden gehouden.